

**Piotr Bieliński, Ryszard F.
Mazurowski, Marek Stępnowski, D.
Ławecka, Koliński, Andrzej Reiche**

Eski Mosul. Tell Taffaan i Tell Rijim

Informator Archeologiczny : badania 19, 211-212

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IRAK

ESKI MOSUL
Tell Raftaan i Tell Rijim

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej UW w Kairze
i Państwowa Organizacja ds.
Starożytności Republiki Irackiej

W 1985 r. odbyły się dwa sezony wykopaliskowe - wiosenny i jesienny. Wiosną badania prowadziili: dr Piotr Ekiński - kierownik wykopalisk /UW/, dr Ryszard F. Mazurowski /UW/, mgr Marek Stepniowski /UW/, mgr D. Ławecka i mgr Koliński. W sezonie jesiennym skład misji był taki sam z tym, że dr. Mazurowskiego zastąpił mgr Andrzej Reiche /Muzeum Narodowe/. Były to: drugi i trzeci /a zarazem ostatni/ sezony wykopaliskowe, prowadzone w ramach akcji badań ratowniczych Eski Mosul /Saddam z/ Dam Project. W sezonie wiosennym badania te obejmowały wykopaliska na stanowiskach T. Raftaan i T. Rijim oraz badania powierzchniowe w mikroregionie rafańskim, natomiast w sezonie jesiennym ograniczyły się do wykopalisk na T. Rijim.

Tell Raftaan

Na południowo-wschodnim stoku tellu wyeksplorowano zlokalizowany w poprzednim sezonie grób z okresu wczesnej fazy okresu Uruk. Grób w kamiennym obstawie, mierzącej ca 200 x 220 cm, zawierał oprócz bardzo źle zachowanego szkieletu także 3 niedekorowane misy uruckie.

Tell Rijim

W sezonie wiosennym otwarto trzy nowe wykopy: oznaczony literą "C" wykop na północnym zboczu tellu oraz wykopy "D" i "E" w centralnej części stanowiska. Ponadto rozszerzono jeden z wykopów z poprzedniego sezonu na wschodnim stoku tellu, tworząc wykop "A"-A-1". Łączna powierzchnia badanych w tym sezonie wykopów wyniosła 455 m². W sezonie jesiennym oprócz pogłębiania dotychczasowych wykopów otwarto dwa nowe wykopy, jeden w środkowej części tellu /"F"/, jeden w jego części zachodniej /"G"/ oraz poszerzono wcześniejszy wykop "E". Łączna powierzchnia badanych jesienią wykopów wyniosła ca 620 m². Badania obydwu kampanii pozwoliły na ustalenie wstępnej sekwencji stratygraficznej stanowiska. Obejmuje ona co najmniej 8 okresów użytkowania tellu. Licząc od góry są to następujące okresy:

I. Późna faza okresu Uruk. Odsłonięto fragmenty posadowionej na calcu osady z zabudową z bitego mułu. Mułowe ściany kładzione były niekiedy na kamiennych fundamentach /wykop "C"/. Pomiędzy domami natrafiono na wykpywane w całość pochówki dziecięce w naczyniach /wykopy "E" i "D"/ oraz paleniska /wykop "A"-A-1"/.

II. Okres kultury Ninwa 5. W okresie tym Tell Rijim używany był jako cmentarzysko, zarówno we wcześniejszej fazie tej kultury /Ninwa malowana/, jak też i w fazie późniejszej /Ninwa naciana/, choć w tej drugiej na dużo mniejszą skalę. Większość grobów została zniszczona przez późniejsze wykopy fundamentowe. W wykopie "A-1" odsłonięto jeden grób niemaruszony z bardzo bogatym wyposażeniem, na które składało się ponad 30 naczyń ceramicznych. Dwa duże kratery o wysokości ca 80 cm, zawierały po kilkanaście "sztrawianych" czarek. Jedem z kraterów oraz znalezionej ponadto w grobie dużej dzban bogatą dekoracją malowaną. Materiał ceramiczny z tego roku, w którym współwystępują naczynia reprezentujące obie fazy kultury Ninwa 5, pozwala na datowanie go na fazę pośrednią pomiędzy obiema fazami oraz uściślenie dotychczasowej periodyzacji tej kultury. Znalezionej w grobie szkielet, zachowany w bardzo dobrym stanie spoczywał na macie, której odciłek zachował się na dnie grobu i przykryty był tkaniną. Z okresu tzw. Ninwy 5 naczynnej pochodzą inne znalezionej w tym sezonie grób, zawierający najprawdopodobniej pochówek dziecięcy oraz 2 naczynia.

III. Okres kultury Chabur. W ramach tego okresu reprezentowanego przez warstwę o miąższości dochodzącej do 1,5 m, T. Rijim zajęty był przez gęsto zabudowaną osadę. Wyróżniono co najmniej 3 poziomy osadnicze. Osada zabudowana była domami z cegły mułowej, kładzionej na kamiennych fundamentach. W zachodniej części tellu, w najwyższym poziomie budowlanym odkopano fragment rozległej rezydencji z brukowanymi kamieniami dziedzińcem /ca 18 m długości/ oraz reprezentacyjnym wejściem, z kamiennym progiem i kamienną skrzynką na depozyt fundacyjny. We wschodnim sektorze stanowiska z tego okresu zachował się szeroki /ca 180 cm/ mur ceglany na kamiennych fundamentach, który musiał należeć do jakiejś budowli o specjalnym charakterze. Inne ważne znaleziska z tego okresu pochodzą z północnego zbocza tellu /wykop "C"/. Odsłonięto tam znaczny fragment swarnej zabudowy ceglanej z bogatym depozytem ceramicznym, obejmującym naczynia luksusowe /misy, czary, dzbany/ oraz duże naczynie z nalepioną dekoracją, przedstawiającą węże, skorpioń i smoki.

IV. Okres asyryjski. Reprezentowany przez dwie kolejne warstwy, pierwszą datowaną bądź na początek okresu Neosyryjskiego bądź na przełom Neo- i Środkosyryjskiego oraz drugą z początków okresu Neosyryjskiego. W obydwu warstwach natrafiono na źle zachowane i nie tworzące spójnego planu fragmenty dużych budowli rezydencjonalnych. Budynki z obydwu faz rozplanowane są w zasadzie na tych samych ośiach, i fragmenty budowli z warstwy wcześniejszej były ponownie wykorzystane w konstrukcjach z warstwy następnej. Z okresu zasiedlenia stanowiska przez Asyryjczyków pochodzą 3 pieczęcie cylindryczne, w tym jedna z bardzo interesującą dekoracją /przedstawiającą siedzące na tronie bóstwo, przed którym stoi okarsz ofiary oraz postać odarnika/ oraz brązowe fibule.

V. Okres partyjsko-sassanidski. Okres ten reprezentowany jest na stanowisku przez cmentarzysko z bogato wyposażonymi pochówkami, szkieletom, układanym głową na wchód towarzyszyły naczyńka ceramiczne i brązowe.

VI. Okres sassanidski /wczesnoislamski/ Również w tym okresie T. Rifim wykorzystywany był jako cmentarzysko. Pochodzące z tego okresu pochówki nie posiadają żadnego wyposażenia, a szkielety składane były na prawym boku, a głową w kierunku zachodnim.

Badania powierzchniowe

W sezonie wiosennym kontynuowane były badania powierzchniowe w mikroregionie raffaidskim prowadzone przez dr. R. F. Masurowskiego. Zlokalizowano kolejnych kilkanaście stanowisk paleolitycznych, głównie z okresu grup paleolitu.

NORWEGIA

STORVÅGAN, okręg Nordland
komuna Vågan

Polska Akademia Nauk
Instytut Historii Kultury Materialnej
w Warszawie
Tromsø Universitetet,
Institut for Samfunnvitenskap

Badaniami kierował ze strony norweskiej dr Reidar Bertelsen, ze strony polskiej dr Przemysław Urbańczyk. W badaniach terenowych wzięł udział dr Andrzej Hako z IHKM PAN. Trzeci sezon badań po badaniach sondażowych w 1975 r. i 1983 r. Finansował Uniwersytet w Tromsø. Osada średniowieczna.

Stanowisko leży w południowej części wyspy Austvågøys w archipelagu Lofotów. Wytypowano je do badań przypuszczając, że kryje pozostałości znanego ze średniowiecznych sag oraz dokumentów królewskich i kościelnych "miasta" o nazwie Vågan. Źródła pisane wskazują, że było do administracyjne, handlowe i kościelne centrum arktycznej części Norwegii w okresie od XI/?? do końca XIV w. Jest to ostatnie z miast średniowiecznej Norwegii, które dotąd nie zostało zidentyfikowane i poddane badaniom archeologicznym.

Prace rozpoznawcze /wiercenia i sondáže/ przeprowadzono w 1975 r. i 1983 r. określając zasięg zalegania warstw kulturowych i miejsca ich najlepszego zachowania. W sezonie 1985 odsłonięto 39 m² otwierając 5 wykopów. Trzy zlokalizowano na kulminacji półwyspu, pomiędzy dwiema zatokami, spodziewając się tam największego zagęszczenia zabudowy. Pozostałe 3 wykopy miały umożliwić dokładne określenie południowej granicy osady. W tym sezonie prace wykopaliskowe doprowadzono do poziomu wydławanego wstępnie na początek XIV w.

Uzyskane wyniki wskazują, że odkryte ślady osadnictwa mają charakter niespotykany na innych stanowiskach arktycznych z okresu średniowiecza, które były bez wyjątku osadami jednodworcznymi. W Storvågan, występowanie na kolejnych poziomach kilku gęsto posadowionych budynków ustawianych każdorazowo według jednolitego schematu /pasy prostopadłe do brzoza morza/, ślady wyspecjalizowanego rzemiosła /szkutnictwo, szewstwo i obróbka kamienia mydlanego/ oraz nagromadzenie importów z Anglii, Niemiec i Niderlandów świadczą o odkryciu osady o charakterze "miejskim". Dane te, jak też informacje toponomastyczne, topograficzne i geograficzne pozwalają przyjąć że badane stanowisko rzeczywiście kryje pozostałości średniowiecznego Vågan.

Prace wykopaliskowe będą kontynuowane.

SUDAN

STARA DONGOLA
Kościół na Planie Krzyża

Polska Stacja Archeologii
Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

W badaniach udział wzięli: dr Stefan Jakubiński /ZAS PAN/ - kierownik wykopalisk, dr Włodzimierz Godiewski /Museum Narodowe w Warszawie/, mgr Bogdan Żurawski /ZAS PAN/, mgr Lidia Domaśzewska - archeolog; dr inż. Stanisław Medeksza - architekt, mgr Elżbieta Wanot /Pracownia Fotogrametrii PP PKZ/ - geodeta, Jacek Kucy - fotograf. Ze strony Sudańskiej Służby Starożytności - inspektor Bahkir M. Al-Amin. Dziewiętnasty sezon badań /23.01. - 1.03.1985/. Prowadzono prospekcję terenu koncepcji polskiej oraz wykopaliska na stanowisku Kościół na Planie Krzyża.

1. Stanowisko Kościół na Planie Krzyża

Kontynuacja prac. Badania wykopaliskowe objęły północną część budowli. Ukończono odsłanianie i dokumentowanie całego wnętrza. Z wyjątkiem dwóch granitowych kolumn /o wysokości 5,60 m łącznie z bazami/